

GERARD OUWENEEL

Thuisvogels

*50 verhalen over
vogels kijken vanuit huis*

KNNV Uitgeverij

Inhoud

Voorwoord	7
Van Vreewijk naar Maasdam: Zeventig jaar thuisvogels	10
Wanneer viel 'vroeger'?	13
Mentor mijnheer Jansen	18
'Katten kunnen wij niet dulden'	21
Weimansweg	26
De Kerst grote gele kwikstaart	29
Terug naar Vreewijk, een <i>'trip down memory lane'</i>	33
'Vogelopvang is een zaak van leven en dood'	37
'Een poeltje is een must voor een vogelvriendelijke tuin'	41
Vijverplezier	49
'Papa, er staat een ooievaar bij de vijver...!'	53
Reigerterreur en antiterreur	57
Poezen en betontuinen	61
Glissando's	64
Kauwen zijn leuk... maar met kanttekeningen!	67
'Zo'n manmerel is net mijnheer de directeur'	71
Beter horen	74
<i>'Pirix pirix tjuwie tjtjuwuwu'</i>	77
De Mazzelaar-dynastie	81
De veel-te-velen?	91
'Toch zie je het ze nooit doen!'	94
Gun uw spechten een bistro	98
Voor mussen waren wat kruimpjes voldoende	102
Thuisvogel-frustraties	106
Koperwiekenglorie	109
Uilenvoyeurisme	113

Toch geen anticlimax!	116
‘Dat is wat anders dan die suffe duifjes!’	121
Crèchetapuit	125
Vogelen wanneer je slaapt	128
Thuisvogels in de Amsterdamse Jordaan	134
Zomaar in een tuintje in Hoogwoud	140
Masterfinder	143
‘Op dat moment dacht ik: Een tuintje is natuurlijk leuk maar ...’	147
Oog in oog met haakbekken	151
Krabplevieren aan het einde van de straat	155
Kolibripuzzels in de tuin van de Serra dos Tucanos Lodge	159
De spectaculairste aller vogelvoertafels staat in Papua	163
Met een steenuil aan tafel	168
‘Uilskuikens in de ban van het ringen’	172
‘Bennekom is een walhalla voor appelvinken’	176
Natura 2000 als achtertuin	182
Marc Westermanns akoestische tuin in Neerijnen	187
Kwikstaartneurose	193
Anna Kemps NatuurlijkBUITEN, de moeder van alle vogeltuinen	199
‘Ik wilde graag putters in de tuin’	203
‘Vogels hebben mijn leven verrijkt!’	207
Duizend soorten op zestig vierkante meter	211
De boerenzwaluwen van De Juckemaheerd	214
2022: Jaar van de Merel	218
Visarenden als thuisvogels	223
Dankwoord	229

Voorwoord

Thuisvogels

Verhalen over vogels kijken vanuit huis

Zowel in de boekenkast van mijn ouderlijk huis als in die van buurman Jansen stond *De vogels rondom ons huis*. Ik kreeg dus van twee kanten ingeprent om naar de vogels van ons Vreewijkse tuintje te kijken. Wij hadden een tweede druk die, gelet op de abominabele papierkwaliteit, waarschijnlijk in de oorlogsjaren door Bosch en Keuning was uitgegeven. Bij de burens stond de eerste in 1937 uitgekomen druk.

Om te weten welke vogelsoorten ik in ons Vreewijk-tuintje naar oordeel van de auteur Jan P. Strijbos kon verwachten, nam ik het boekje vaak door. Zo vaak dat nu blijkt, bij het opnieuw doorbladeren, dat driekwarteeuw geleden iedere foto en pentekening op het netvlies werd opgeslagen. Het zou overigens lang duren eer ik überhaupt alle soorten zou zien waar volgens Strijbos ruim tachtig jaar geleden rond huis kans op was. Zo voerde hij de appelvink ten tonele, zij het met de erkenning ‘een zeldzame verschijning, vooral in het westen.’ Dat klopte wel, want ik zou de eerste pas tijdens mijn rekrutenperiode in de Koning Willem III-kazerne in Apeldoorn zien, in januari 1957. Een uit Twente afkomstige mederekruut stond ook te likkebaarden, zij het om een gans andere reden dan ik. Hij wilde ze vangen omdat, naar zijn verklaring, appelvinken bij volièrehouders goed geld opbrachten.

Boeiend is te lezen welke soorten Strijbos in 1937 als ‘rondom ons huis’ opvoerde. Naar kuifleeuweriken en bonte kraaien is het nu tevergeefs uitkijken... al helemaal rond huis. Maar aan Turkse tortels, kleine mantelmeeuwen, halsbandparkieten, grauwe ganzen en nog andere soorten viel driekwarteeuw geleden niet te denken. Hoe onze avifauna verandert!

De coronaperikelen leidden tot ingrijpende veranderingen in ons dagelijkse bestaan, een ommekeer tegen heug en meug. Minder mobiliteit, thuiswerken en, zeker over de grenzen, minder uitjes. Het overgrote deel van de bevolking probeerde zich aan te passen en ging op zoek naar vertier in en rond huis. Of kwam daar te werken, waarbij ook de belangstelling voor hetgeen rond de woning aan natuur te beleven is toenam. Sinds maart 2020 kregen collega's en ik opmerkelijk meer vragen over het gedrag van tuinvogels, over kwesties waarbij ik niet zelden alle zeilen moest bijzetten om tot een antwoord te komen, bevredigend voor zowel de vraagsteller als voor mijzelf.

Die kleine twee jaar corona-isolement en, daarmee samenhangend, de gegroeide interesse in de vogels rondom huis, brachten mij tot deze verhalenbundel. Toegegeven, aanvankelijk begon ik er wat afstandelijk aan, ja, wellicht zelfs met enige tegenzin. Want ook ik moest als gevolg van de coronamisère fijne en boeiende vogeluitjes met makkers laten varen. Maar toen ik nadrukkelijker het vogelgedoe en -gedrag rond huis ging observeren, verdwenen de reserves en namen nieuwsgierigheid en plezier toe. Dat genoegen groeide verder toen de verhalen van collega-tuinbezitters loskwamen. Zoals uit hartje Amsterdam van AyMei Oei die, sinds ze thuis moest werken, over haar laptop kijkend geboeid raakte door de vogelactiviteiten op haar balkon. Of de ervaringen van Bram Rijksen, die zijn rijtjeshuis met tuin inwisselde voor een appartement en daar op het dak een trektelpost inrichtte waar vanuit hij fijne soorten ziet passeren. Of de ervaringen bij Anna 'NatuurlijkBUITEN' Kemp, die in Sinderen een droomvogel- en insectentuin inrichtte met resultaten die mijn vrouw Els en mij op het puntje van onze stoelen brachten.

Ik ben mij ervan bewust dat er in dit land en daarbuiten veel meer verbazingwekkend rijke en bijzondere vogeltuinen zijn, oorden waar veel valt te beleven en van alles over is te vertellen. Zo had ik graag nog eens een kijkje willen nemen in de pastorietuin van Erik van Ommen aan de Brink in Vries, een lustoord waarover partners Wilma en Erik in 2010 al enthousiasmerend vertelden in een uitgave die werd opgeluisterd door Eriks meeslepende tekeningen en schilderijen. Om coronatechnische redenen moest ik het plan laten varen om naar de bijzondere tuin van Rob de Jongs Farm Lator in het Bükkgebergte van Hongarije te gaan. Dat is erg jammer, want het is een tuin met withalsvliegenvangers, draaihalzen, middelste bonte spechten en sperwergrasmussen. Met als bonus dagelijks overvliegende keizerarenden.

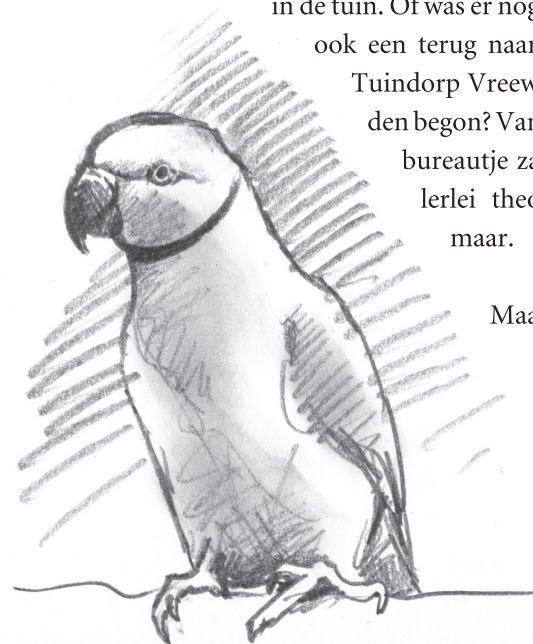
Thuisvogels welkom dus, zij het niet zoals bij die Amerikaan in de plaats

Torrance in Californië. Die kreeg op woensdag 28 april 2021 een zwerm *chimney swifts* van een niet te bevatten omvang te logeren. Ze verschaften zich toegang via de schoorsteen, zodat de Nederlandse naam schoorsteengierzwaluw wel toepasselijk is. Zoek op YouTube op 'chimney swift' en 'Torrance' om te zien op wat voor sciencefictionachtige wijze die horde schoorsteengierzwaluwen binnenkwam. Het leek wel een tornado die via zijn slurf wordt leeggezogen de schoorsteen in. Later draagt de huiseigenaar dozen vol vogels zijn huis uit. Hij vertelt bij 800 stuks te zijn gestopt met tellen. Zelfs de volgende dag nog kwamen de vogels uit kasten – en zelfs de koelkast – voor de dag. Het laatste beeld toont het interieur na de verwijdering.

Van het laatste hoofdstuk in deze bundel over de visarenden in de Biesbosch zult u mogelijk denken: die visarenden heeft hij er met de haren bijgesleept. Toch niet. In de eerste plaats had ik bij het schrijven van deze bundel steeds de Biesbosch visarendenshow opstaan waarop Beleef de Lente ons dit voorjaar onthaalde. En, u zult het niet geloven, met wat goede wil is te stellen dat het Beleef de Lente-visarendennest in een tuin staat. En wel in die van de Staatsbosbeheerschuur in de Biesbosch. Wat een geluksvogels die SBB-mannen en -vrouwen, nietwaar?

Tot slot een bekentenis. Tot mijn pensioen in 1999 en ook in de jaren nadien keek ik nauwelijks om naar de vogels aan gene zijde van het raam. Het overgrote deel van mijn belangstelling ging uit naar vogels van elders, in binnen- en buitenland. Tijdens dat corona-isolement raakte ik wat verbaasd over het kennelijk feit dat ik zo geboeid kon raken door die 'gewone' vogels in de tuin. Of was er nog iets anders aan de hand? Was het ook een terug naar mijn roots, naar dat tuintje in Tuindorp Vreewijk waar het driekwarteeuw geleden begon? Vanuit een leunstoel of vanachter een bureautje zal een zielknijper ongetwijfeld allerlei theorieën kunnen openbaren. Laat maar.

Maasdam, januari 2022

Van Vreewijk naar Maasdam: Zeventig jaar thuisvogels

Driekwarteeuw geleden had ons tuintje in Rotterdam-Vreewijk aan een aspirant vogelaartje niet meer te bieden dan het standaardpakket thuisvogels van de grote stad. Een winterkoning was al een gebeurtenis en een onbekend vogeltje dat een goudhaantje bleek te zijn, was een uitschieter. Ik begon net het dreumesstadium te ontgroeien en kennis over de zang en roep van onze zomerzangertjes ontbrak mij nog. Reken maar dat die er geweest moeten zijn, volgens historische vogelrapporten in aantallen waar nu het verstand bij stilstaat.

Reeds tijdens WOII en in de jaren vlak daarna waren de vogels van onze Rotterdamse stadstuin de aangevers, samen met zomervakanties op Texel en een gericht ouderlijk beleid dat de juiste boeken en tijdschriften het huis in dirigeerde. Geldt dat niet voor velen en nemen vogels waargenomen in eigen tuin om die reden een aparte plaats in voor veel vogelaars? Menigeen houdt een lijst van in de tuin waargenomen vogelsoorten bij, waarbij er een subtiel verschil is tussen 'waargenomen in de tuin' of 'vanuit huis en tuin'. Recent kwam er bij diverse hardcore vogelaars een derde categorie bij, eentje die zich het best laat omschrijven als 'nachtelijke passanten'. Daartoe wordt 's nachts gevoelige geluidsopname-apparatuur op een strategische plek buitengezet en later geluisterd welke 's nachts overkomende vogelsoorten hun roep ten beste gaven. Uithoudingsvermogen en vogelpassie zijn nodig om achteraf de opgenomen geluiden te beluisteren en vooral ook om die geluiden te identificeren. Maar dan heb je ook wat... in de nazomer bijvoorbeeld ortolanen. In Engeland, vogelaarsnatie bij uitstek, heeft het gezegde *'My home is my castle'* veel te maken met de lengte en kwaliteit van de tuinvogellijst van de bewoner.

Toch ken ik vogelaars met een tuin van louter baksteen. Omdat een tuintje kans biedt om tijdens dagelijkse beslommeringen ook nog met vogels be-

zig te zijn, verbaast me dat. Voorts geeft het vogelgedoe aan gene zijde van de pui de mogelijkheid om bij partner of nageslacht pro-vogel zendingswerk te verrichten. Dat kan geen kwaad maar pakt soms verkeerd uit. Met een 'Ik ben blij dat ik geen koolmees ben' onderbrak zoon Hajo destijds mijn educatief bedoelde uitleg over sloverig af en aan vliegende koolmezen, die de onafgebroken om voedsel jengelende nestjongen in het obligate mezenkastje tevreden moesten houden. Toen ik het eens waagde een makkervogelaar aan te spreken over zijn betontuin, reageerde deze met: 'Ja, ik zal daar gek zijn. In zo'n tuin is het meest te doen in mei en oktober en dat zijn net de maanden waarin ik in het veld tijd tekortkom.' Ik had weinig weerwoord.

Onze Maasdamse tuin balanceert tussen natuurontwikkeling die voortkwam uit jeugdig idealisme en een poging tot het opzetten van een vogeltuin. Dat aan de tuiniersklus geen onnodig geploeter in de weerbarstige Hoeksche Waardse klei te pas mocht komen, stond bij voorbaat vast. De geïdealiseerde natuurontwikkeling eindigde in een jungle en pakte uit als onhoudbaar. Met wilgen, elzen, meidoorns, lijsterbessen, vlieren, een antipoezenraster en een formidabele vijver type boerensloot kwam de vogeltuin er wel.

Degene die uit is op een rimpelloos voortkabbelend familieleven kan beter niet aan een vogeltuin beginnen. Dat bleek uit opgedane ervaringen met vogels in zowel het Vreewijkse tuintje bij het ouderlijk huis als later in Maasdam. Toen er nog braamsluipers in Plan Oost huisden kregen huisgenoten het dringende verzoek muisstil te zijn, omdat er eentje zo fijn in de zijtuin zat te zingen. Een andere keer wilde ik bezonken luisteren naar een kleine karekiet die, tijdens zijn voorjaarstrektocht, half mei een paar dagen overbleef in een dot overjarige rietruigte in een vijverhoek. Nerveus gedane verzoeken om tot bewegingsloosheid te verstarren, gelijk de onfortuinlijke familie van Lot in het oudtestamentische verhaal over Sodom en Gomorra, gaan thans nog steeds door. Nu omdat de wijkspierwer even in de tuin uitpuft van zijn jachtraids, een grote gele kwikstaart kwikzilverig aan de vijverrand paradeert of die schitterende koperwieken zich fijn laten zien... want in die halve eeuw dat wij nu in Maasdam wonen, veranderde met de hele Nederlandse avifauna ook de tuinavifauna aanzienlijk.

Onze tuin gaf dus al vijf decennia vogelafleiding en soms een adrenaline-stoot. Zoals op een zondagmiddag begin mei. De stemming was vredig, geschikt om een relatievraagstuk door te nemen. Door de tuin vliegt snel een

vogel, laag bij de grond. Alarm. Een run naar de pui en de uitroep: 'Geef mij die kijker, vlug!' Dan de emotie: een draaihals. Weg serene stemming. De rest van de middag sta ik achter het raam, wachtend op zijn terugkeer. Tevergeefs, althans die middag. 's Avonds telefoontjes met vrienden. Want laten we eerlijk zijn, bij de gebruikelijke uitwisseling van de tijdens het week-einde opgedane vogelervaringen, staat het best gekleed om quasi-achteloos het gesprek te besluiten met: 'Ik had nog een draaihals in mijn tuin.'

Nog zo'n sensatie. Op een zondagochtend in september, tijdens het scheren. Excuses voor deze trivialiteit. Mijn gehoororgaan registreert van buiten, vanuit de voortuin een felle ratel 'tzrrr' met een kort nijdig 'tzk'. Omdat er in 1975 langs de Roemeense Zwarte Zeekust een dag was met uit bijna ieder bosje dat geluid, kon ik die roep, staande aan de wastafel, direct plaatsen. Een kleine vliegenvanger! Een run naar het raam. Even zag ik de vogel prima maar toen ik enkele seconden later ongekuist en met weinig meer aan dan mijn verrekijker voor het huis stond, was de vogel spoorloos. Uitgedost in een gehaast aangeschoten kledingimprovisatie, dus een voor het maatschappelijk verkeer ongeschikt tenue, speurde ik de tuinen van Plan Oost nauwgezet af. Niets. Het netvliesbeeld van die kleine vliegenvanger koester ik.

Na zulke vogelervaringen nam de achterdocht bij collegavogelaars toe. Hij weer met zijn tuin, zag je ze denken. Dat wantrouwen kreeg een extra dimensie toen die haastig gealarmeerde makers steeds achter het net visten, eerst bij een ijsvogel bij de vijver en, veertien dagen later, bij pestvogels. Dat ging zo. Op een novemberochtend leverde een blik naar buiten twee pestvogels op, rustend in de gemeente-eik voor het huis. Even later drie, af- en aanvliegend naar een besdrager aan de overzijde. Ik haastte mij naar buiten maar had het nakijken. De inderhaast gealarmeerde Arie van der Linden offerde zijn lunchpauze ervoor op. Toen hij arriveerde waren de drie al foetsie. Een zoektocht door de wijk had geen resultaat. Een paar jaar later hoorden en zagen Arie en Leen tegenover hun huis in 's-Gravendeel een roodmus en kon de hele Hoeksche Waardse vogelwerkgroep ervan genieten. 'In 's-Gravendeel blijven de vogels een poosje zitten,' kreeg ik van de broers te verstaan.

Literatuur

Luijendijk, B.J., Elzerman, S., Prins, M. & Westerlaken, H. 2020. 'Nachtelijke ortolanentrek in de Hoeksche Waard in 2020.' *Vogelvlucht* 43: 30-32.

Wanneer viel 'vroeger'?

In de zomer van 1943, bijna tachtig jaar geleden dus, stelden Rotterdamse vogelaars vast dat spotvogels talrijk broedden in tuinen en plantsoenen midden in Rotterdam: 'zeer algemeen in en om de stad waar enige bomen en struiken staan' staat te lezen in een vogelrapport uit die tijd. Thans staat de spotvogel in het Rotterdamse te boek als een schaarse broedvogel en moet ik hier in de Hoeksche Waard 's zomers mijn best doen er überhaupt eentje te horen of te zien. Tot na 1990 broedden ze nog in mijn Maasdamse woonwijkje, ja zelfs in de tuin.

Meer verleden: na WWII bezetten huiszwaluwen kolonietjes in het centrum van de Maasstad met, voor insiders, onder andere in 1946 vier nesten aan de Van Oldenbarneveltstraat. In dezelfde Rotterdamse vogelrapporten lezen wij over de grote karekiet dat deze in de veertiger jaren op 'geschikte plaatsen' in en om Rotterdam broedde, ook in smalle rietzones langs vaarten en plassen, zodat de grote karekiet voor menig Rotterdammer een tuinsort was. De bewoners van het Charloisse wijkje 'De Wielewaa' hoefden 's zomers alleen naar buiten te gaan om vanuit het aangrenzende Waaltje, aan het einde van de Kromme Zandweg, zijn schallende zang te horen. Dat ging in ieder geval door tot diep in de jaren vijftig, zodat 's zomers grote karrenzang de ouverture was van onze traditionele zaterdagmiddagexcursies, die startten in de Jaersveltstraat. Op de meeste van die zomerexcursies zouden we er nog meer horen of zien en, desgewenst, met succes zoeken naar nesten.

Om aan te geven hoezeer in zeventig jaar met de Nederlandse avifauna ook die van tuinen veranderde, ben ik in mijn dagboeken op zoek gegaan naar aantekeningen over vogels rondom de Vreewijkse woning waarin ik opgroeide. Waarschijnlijk omdat mij, als aspirant-vogelaartje, tuinvogels te gewoon waren, heb ik toen kennelijk niet de moeite genomen veel erover op te schrijven, zodat het resultaat van het gespit in dagboeken teleurstelde.

's Zomers spreeuwen, huismussen en houtduiven, ook merel- en lijsterzang, soms een tjiftjaf en verder overvliegende gierzwaluwen en zomertortels. Die laatsten lieten zich één zomer met hun 'toegrr-toegrr' horen in de Voordonk, de straat waar ik woonde. Voorts overkomende blauwe reigers, aalscholvers, incidenteel een torenvalk en soms een ooievaar. Een man gekraagde roodstaart die eens tijdens zijn voorjaarstrek het tuintje aandeed, kreeg in het dagboek een stevige decoratie mee.

's Winters droegen uitnodigend geoffreerd voer en het vijvertje bij aan een bovenmodaal aanbod van tuinvogels. Dat gebeurde vooral tijdens vorstperiodes, wanneer een vernuftig bevestigde warmwaterstaaf dat vijvertje openhield. Mijn herinnering dat dan vooral spreeuwen en holenduiven toestroomden werd bevestigd bij het bekijken van filmopnamen van het winterse vogelfestijn. Die film maakte mijn vader met zijn Eumig 8mm-smalfilmcamera. De sentimenten die de beelden van toen tijdens de filmvertoning losmaakten houd ik voor me... *Andere Tijden* is de titel van het tv-programma waarnaar ik nogal eens kijk, al dan niet met instemming.

Mijn vader was een zuinig man. Ondanks oppositie kon hij het niet laten zoveel mogelijk opnamen op zijn dure Kodak smalfilmpjes te proppen, waardoor toeschouwers verrekte snel moesten zijn om de voortijlende geprojecteerde beelden op zich te laten inwerken, laat staan beelden die van achter glas op afstand waren genomen. Op die bibberige zwart-witbeelden van tuinvogels van zeventig jaar geleden herkende ik inderdaad spreeuwen en holenduiven. Bevolken die thans nog de winterse Vreewijkse tuinen? Tegenwoordig zie ik hier in Maasdam alleen in oktober neerdalende spreeuwen, wanneer hun overvalcommando's in een paar uur de druivenstruik strippen.

In mijn dagboeken noch op de films van senior zie ik iets van kauwen, eksters of gaaien. En natuurlijk geen Turkse tortels. Die laatste moest nog beginnen aan de annexatie van Rotterdam en trouwens heel Nederland. Maar hoe zat het rond 1950 met kauwen in Vreewijk? Omdat ik toen dus zo kortzichtig was om 'gewone' soorten niet te noteren, zegt hun ontbreken in de dagboeken niet alles. Of waren ze er inderdaad niet? In 1931 deed C.M. Plomp een boekje open over de vogels die je in en om Rotterdam kon verwachten. In dat rijtje ontbreken kauwen, gaaien en eksters. Wel voert De Jong bonte kraaien en roeken ten tonele.

Toen wij in 1969 in Maasdam kwamen wonen, was het een kauwen-, gierzwaluw- en huiszwaluw dorp. Met 's zomers koekoekgeroep, boven het dorp baltende grutto's, grottekarekietengeschal langs de Binnenmaas en soms een steenuil op het dak van de overbuurman. En dan 's winters het gewone tuinvogelgezelschap van huis- en ringmussen, vinken, mezen, merels, roodborsten en toen nog spreeuwen. Van november tot in maart domineerden ganzen het hemelrond, naar het leek ieder jaar meer. Nu is dat het hele jaar door het geval, 's zomers wat talrijkheid betreft in competitie met kleine mantelmeeuwen. Rond 1970 kreeg een overkomende roofvogel een applausje en een aparte notitie in het dagboek.

Naarmate de door de gemeente en particulieren overvloedig aangeplante bomen en struiken op hoogte kwamen, vestigden zich zangvogels. Met spotvogels, fitissen en enkele zomers zelfs braamsluiers werd het een glorie tijd voor zomierzangertjes. Ook de door mij geadoreerde grauwe vliegenvangers kwamen in Plan Oost broeden.

Bij de verdere doorgroei van de wijkbeplanting veranderde de vogelbevolking opnieuw. Op de tjiftjaf na verdwenen de zangertjes. Dat deden sowieso de huiszwaluwen die wij, door het aanbrengen van kunstnesten, probeerden te vermurwen te blijven broeden. Dat lukte een kleine tien jaar, zij het met wisselend succes, tot ze rond 1995 niet meer kwamen opdagen. Grote bonte spechten, eksters en gaaien kwamen de tuinvogelscene verlevendigen en in de populierenstrook die de wijk afbakende van de onvermijdelijke rondweg gingen boomvalken broeden, zij het niet jaarlijks.

Ik maak een sprong naar 2020. Op de zwartkop na, die óók in Plan Oost floreert, is het met de zomierzangertjes gedaan. Toen ik op 31 augustus vanuit mijn overbuurmans veldiep een grauwe vliegenvanger zijn karakteristieke loopings naar insecten zag maken, leidde dat schouwspel tot sentimentele aanvechtingen naar 'vroeger'. De volgende dag was *Muscicapa striata* alweer foetsie, hij was de tweede en laatste grauwe vlieg die ik in 2020 zag. Bij de nieuwkomers van de laatste jaren behoren de groene specht en halsbandparkiet. Ieder winterhalfjaar loopt er wel een paar maal een grote gele kwikstaart langs de vijferrand en de wijkspierwer komt het jaarrond welhaast dagelijks over de vloer. Of zijn gewaardeerde jachtraids ertoe hebben geleid dat het tenminste zo welkome huismussenzooitje kromp tot minder dan tien exemplaren, is een van de openstaande vragen. Ganzen in vijf soorten boven huis, waarbij grauwe, Canada's en nijlganzen het jaarrond, zijn dagelijkse kost.

Dat dit relaas klagerig zal aandoen, ontveins ik mij niet. Tijdens gesprekken op, bijvoorbeeld, onze trektelpost met anderen, wanneer ik klaarblijkelijk de vogels van 'vroeger' idealiseer, laten aanzienlijk jongere vogelaars dat ook wel blijken. Waarin ze gelijk hebben. 'Daar heb je opa weer met zijn vogels van vroeger,' mompelen ze. Hun kritisch smiespelen zette aan het denken welk vogelvroeger ik eigenlijk idealiseer, waarnaar ik terug zou willen, gesteld dat ik dat zou wensen. Naar het vroeger van rond 1950 met zomertortels, spotvogels in de stadstuinen, kuifleeuweriken op straat en, op IJsselmonde, aan de stadsrand zingende geelgorzen? Of het vogelvroeger van een halve eeuw geleden, van rond 1970, toen aan gene zijde van de pui huiszwaluwen langs scheerden en bij het opstaan joelende grutto's boven huis de obligate ochtendrituelen opfleurden. Maar met in die tijd wel een roofvogel-loos hemelrond!

Nee, dan nu. Rond het dorp zes soorten broedende roofvogels, waarvan enkele species wekelijks het opgavelijstje van de *Jaarrond Tuintelling* opluisteren. Van overkomende lepelaars en zwartkopmeeuwen 's zomers, en grote zilverreigers 's winters, kijk ik niet op. In augustus 2020 domineerde tweemaal een passerende vlucht wegtrekkende ooievaars het Maasdamse lucht-ruim... de soort is terug van weggeweest. Wanneer ik rond het dorp struin zijn zingende Cetti's zangers mijn deel en ben ik weer toe aan een zeearend, dan wil dat in de buurt wel lukken, met vanuit huis soms eentje hoog over.

Reken maar dat ik terugverlang naar die zomertortels, kuifleeuweriken en andere soorten van vroeger. En vanwege hun boeiende gedrag evenzeer naar spreuwen in de tuin. Maar of ik daarvoor nieuwkomers zou willen opgeven, is de vraag. Bij de uitbundig aanwezige halsbandparkieten en Turkse tortels in de tuin en nijlganzen over huis zet ik kritische kanttekeningen. En dat geldt ook voor de 's zomers zeer nadrukkelijk aanwezige kleine mantelmeeuwen. Het liefst zou ik zien, en waarschijnlijk ik niet alleen, dat alle soorten van vroeger opnieuw deel gaan uitmaken van onze avifauna. En dan met hun populatieomvang zoals deze in onze herinnering voortleeft. Maar wat is dan ons referentiekader, onze perceptie? Een kwarteeuw terug? Omdat ik rond 1950 met vogelen begon, zouden dat er drie zijn: eind vorige eeuw, rond 1970 en 1950. Echter, ook halverwege de vorige eeuw waren er vogelaars met een 'vroeger'.

In een van de *Mededeelingen van het Rotterdamse Vogelbureau* staat een

verslag van een gesprek dat in 1943 gevoerd werd met iemand die rond 1900 in en rond de Maasstad op excursie ging. Voor uw gemoedsrust zal ik zwijgen over droomsoorten die deze mijnheer Van Dam als gewoon waarnam. Om aan te geven dat vogelbeschermers toen mentaal ook wel wat te verstouwen hadden, volsta ik met melden dat betrokkene bij een vinker die aan de Bovendijk een vinkenbaan exploiteerde, voor een gulden vijftig gevangen vinken kocht. Niet om die verschoppelingen op te peuzelen, wat hun bestemming was, maar om ze vrij te laten.

Het is niet realistisch om zeventig jaar vogels kijken in elkaar te schuiven tot één compact referentiekader. Daarom probeer ik dat 'vroeger' van me af te zetten. Of dat zal lukken...? Wel houdt mij bezig welk referentiekader de jonge in mijn woonstreek rond de eeuwwisseling of nog later geboren vogelaars diep in de tweede helft van deze eeuw zullen hebben.

Literatuur

- Plomp, C.M. 1931. *Vogels in en om de stad*. N.V. Arbeiderspers. Amsterdam.
- Werkgroep der Nederlandse Natuurhistorische Vereniging Afdeling Rotterdam. 1944. *Mededeelingen Vogelbureau*. Stencil.
- Werkgroep der Nederlandse Natuurhistorische Vereniging Afdeling Rotterdam. 1946. *Mededeelingen van het Vogelbureau*. Stencil.

Mentor mijnheer Jansen

Het waren niet alleen ouderlijke regie en Texel die vanaf mijn prilste jeugd de nieuwsgierigheid naar vogels richting gaven. Onze buurman, mijnheer Jansen, deed dat ook. Of liever, aanvankelijk was het zijn boekenkast die het evangelisatiewerk verrichtte. *Uit Neerlands vogelleven* van Nol Binsbergen stond er. Ook de twee delen van *Hoe heet die vogel* van Jan P. Strijbos. En nóg meer Verkade-albums dan in de kast van mijn ouders. In het Rotterdamse Tuindorp Vreewijk ging destijds Jan Terlouws touwtje uit de brievenbus nog helemaal op en liepen bewoners bij elkaar in en uit, waarmee dat stadsdeel dus ook daarin een dorp was. Er kraaide geen haan naar als een jongetje zich voor de boekenkast van de burens nestelde, om daar kennis te nemen van de belevenissen van *Hans de torenkraai*, een Verkade-album met aquarellen van het trio C. Rol, J. Voerman jr. en H. Rol.

Toch was de vertrouwdheid waarmee ik in de boekenkast van de burens snuffelde opmerkelijk. De Jansens waren een onderwijzersechtpaar, eentje van het oude stempel en dat straalden ze zowel uiterlijk als via hun brede kennis en interesses uit. Sinds mijn moeder mij als dreumes had gedeponeerd op een Montessori-kleuterschool, waar in mijn beleving het onderricht zich beperkte tot nutteloos gefruitsel met papertjes, was er een stevige achterdocht jegens het onderwijzersberoep gegroeid, een sentiment dat ik nooit helemaal kwijtgeraakt ben.

Buurman Jansen was een grote en indrukwekkende man, die geen woord te veel zei. Hij was een verstokt roker. Toen als gevolg van WWII het met de tabaksvoorziening – en dus rookgerei – gedaan was, ging hij, net als velen, over tot de aanplant van tabaksplanten in zijn eigen tuin. Een van zijn langste monologen die ik mij herinner, was gefoeter op de moffen toen neerkomende granaatscherven van hun luchtafweergeschut gaten in de bladeren van die tabaksplanten hadden geslagen. Die Duitse luchtafweer was gericht

tegen de overkomende geallieerde luchtvloten richting Duitsland. Van het allesoverstemmende gedreun dat die formaties bommenwerpers voortbrachten zei hij: ‘Het klinkt als muziek in mijn oren!’

Jansen gaf les aan de schippersschool, waar hij met zijn rake en ironische humor ongetwijfeld de grootste belhamel moeiteloos onder de duim hield. Met de op een steenworp afstand van de Voordonk gelegen De Kuip bij de hand was mijnheer Jansen een praktiserend Feyenoordsupporter. Het echtpaar las *De Groene Amsterdammer*. Wij *Vrij Nederland*. De bladen werden geruild. Na zo’n uitruil volgde tussen de beide ouderparen prompt een levendige politieke discussie, waarvan menig onderwerp mij is bijgebleven.

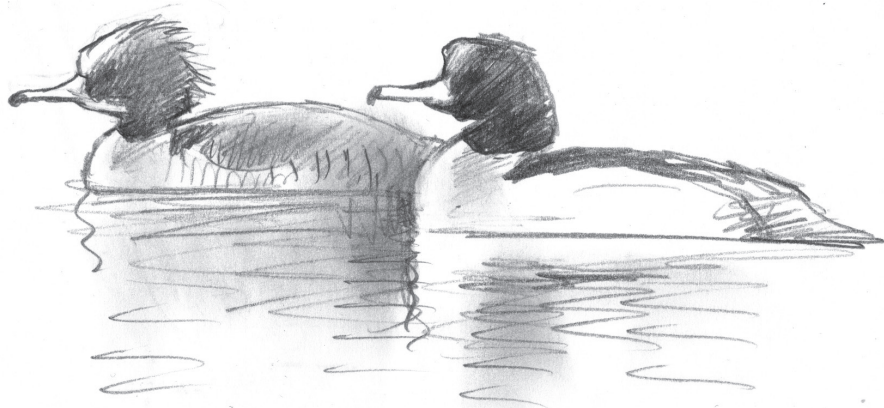
Het duurde lang eer ik die imponerende buurman Jansen, bovendien schoolmeester, waagde aan te spreken over de inhoud van zijn boekenkast en over de vogelsoorten die ik rond het huis meende te zien. Bij het spreken over vogels vielen hiërarchie, leeftijdsverschil en sociale barrières snel weg, een fenomeen dat in vogelaarskringen nog steeds opgaat. Met zijn achtergrond als professioneel onderwijskundige leerde mijnheer Jansen mij, aan de hand van boven Vreewijk vliegende individuen, het verschil tussen de vliegsilhouetten van reigers en ooievaars. En dat tussen zwarte kraaien en roeken, die in 1944 in Rotterdam tenminste negen kolonies bezetten. Hij wist te vertellen dat de toen nog en nu weer boven de singels vliegende sterns visdieven waren. Toen ik hem het signalement gaf van een aan het einde van de Langegeer op een stukje onland rondlopende, lichtbruine, spreekwachtige vogel met een kuifje, raadde hij me aan de plaatjes van de kuifleeuwerik te bekijken. Bingo. Ook gaf hij onderricht in de in Vreewijk huizende tuinvogels. Dat wij toen van zomertortels geenszins paf stonden, komt nu onwezenlijk voor. Wel ging ik mij later afvragen hoe mijn leermeester het in vredesnaam presteerde met ongewapend oog een achter in de tuin door het najaarslover ADHD-ende *Regulus* te determineren als vuurgoudhaan en het niet bij een goudhaan liet. Na deze twijfel ging de vuurgoudhaan schoorvoetend van mijn prille lifelist af.

Eens stapte mijnheer Jansen zelfs op zijn fiets om me te vergezellen naar de Weimansweg teneinde daar mijn diagnose grauwe vliegvanger te controleren. Hij stemde ermee in. Tijdens streng winterweer raadde hij aan naar de Rotterdamse havens te gaan, waar het dan vol kon zitten met watervogels, waaronder grote en middelste zaagbekken alsmede nonnetjes. Vaak had ik mij al blindgestaard op Rein Stuurmans fraaie aquarel van de beide zaagbekken in Jac. P. Thijsses *Het vogelboekje*. Het bewonderen van die drie schitte-

rende soorten zaagbekken kwam mij een tijdlang als het hoogst haalbare voor. 'Bij streng winterweer zijn ze vanaf de Willemsbrug zo te zien,' was Jansens advies. Daarin bleek hij gelijk te hebben.

Vallen niet alle grootheden eens van hun voetstuk? Al eerder had ik getwijfeld bij zijn oordeel over een bonte specht in de in onze straat staande iep. Jansen verordonneerde met een schoolmeesterachtige zekerheid dat het een kleine was. Ik zag er meer een grote in, een analyse waar ik nu nog achter sta indien ik het vage beeld ontstof dat het brein opsloeg. Wat verwenste ik het verschil van mening, want dolgraag had ik een zekere bonte specht toegevoegd aan mijn lijstje, een kleine of een grote!

De doorslag gaf een gebeurtenis op een mooie septemberavond, die de Vreewijkers deed dralen zich vanuit hun tuinen binnenshuis te begeven. Hoog kwam een lijntje grote vogelfiguren over, richting zuidwest. 'Blauwe reigers,' zei ik. Na de onthullingen van de telpost Ridderkerk, besef ik nu dat het ook purperreigers geweest kunnen zijn. Buurman Jansen schudde het hoofd en zei: 'Kraanvogels.' Hoewel ik nog nooit kraanvogels had gezien, twijfelde ik hevig. Maar mijn eerbied voor meester Jansen was te groot voor een protest. In mijn dagboekje kwam 'overtrekkende blauwe reigers' te staan. Dolgraag zou ik dat lijntje over Vreewijk trekkende grote vogels van ruwweg zeventig jaar geleden nog eens zien. Misschien waren het purperreigers. Of toch kraanvogels?

'Katten kunnen wij niet dulden'

Dit stuk gaat over de Bermudadriehoek vogels, katten en mensen. Wat de derde categorie betreft speciaal over tuinbezitters die hun vogels koesteren en meemaken dat poezen deze naar het leven staan. Omdat ik zowel op vogels als katten ben gesteld is het een heikel onderwerp, waaraan ik met enige schroom begin. Dus bij voorbaat excuses wanneer ik naar uw mening over de schreef ga.

De pro-vogellobby zal het wellicht omineus vinden dat mijn allervroegste jeugdherinnering geen vogel maar een poes betreft. En wat voor eentje! Hij kwam begin juni 1940 uit de nog rokende puinhopen van Rotterdam af op zijn vrouwtje, een van mijn tantes, die poolshoogte was gaan nemen bij de resten van haar woning. Het was een bakbeest van een zwarte kater, een mini-Bagheera, de grote zwarte panter uit het *Jungle Boek* van Rudyard Kipling. Hij kreeg de naam Black. Die maand in het puin had hij zich een overlevingsstrategie eigen gemaakt die hij niet meer afleerde, zodat ik in mijn jeugd al gewend raakte aan een kat die vogels en zelfs ratten ving, thuisbracht en verorberde. Te vrezen valt dan ook dat tussen 1940 en 1945 Black de Vreewijkse merelstand geen goed gedaan heeft. Zoals veel huisdieren uit de Randstad verdween hij in de laatste oorlogswinter in de maag van een hongerige Rotterdammer.

Nadien waren er in mijn ouderlijk huis altijd poezen. Met daarbij dieren die naar geen vogel omkeken, althans voor zover wij merkten. Een rode kater, die de naam Floor kreeg, was een vogeljager pur sang – in vogelbeschermingskringen geldt het adagium dat rode katers het ergste zijn! Aanvankelijk hadden wij in Maasdam ook een kat, een kantje boord van een moedwillige verdrinkingsdood geredde cyper. Nadat deze op een van zijn nachtelijke uitstapjes omkwam in het verkeer, was de kattenperiode voor lange tijd afgelopen. Tot 1987. Terug uit India, waar wij ook tijgers zagen, wilde ik graag weer

een kat om mij heen... hun onafhankelijkheid, hun motoriek, hun minachting voor het wezen mens fascineerden mij. Enfin, lees de poezenboeken van Paul Gallico en *Poespas* van Simon Carmiggelt. Het werd een abessijn, een schitterend wezen dat fysiek wat weg had van een caracal, die in India ook het pad kruiste. Wij noemden haar Noon, naar een van de tijgers destijds in Ranthambore, India. Fijn allemaal, zij het dat Noon zich wel ontpopte als een eersteklas vogelvangster, een karaktertrek die ze fysiek ook uitstraalde. Ze bestond het zelfs om een gevangen en omgebrachte goudhaan op de deurmat te deponeren, een soort die ik maar mondjesmaat in de tuin zag en zie. Toen Noon kwalen begon te vertonen viel het besluit geen opvolg(st)er te nemen.

Wij leiden dus al circa dertig jaar een katloos bestaan. Overigens liet mijn vrouw Els onlangs en passant vallen dat indien ze alleen zou komen te staan, ze er subiet weer eentje zou nemen. Geen hond dus, ondanks dat dit huisdier tijdens de coronamisé zijn eigenaar een alibi bezorgde om zich 's avonds na negenen naar buiten te begeven.

Hopelijk kom ik met deze bekentenis bij vogelbeschermers, bij de antikattenvleugel in het bijzonder, een beetje weg. Toen ik, alweer lang geleden, op een congres sprak met een door mij hooglijk bewonderde bioloog van internationale faam, tevens vooraanstaand vogelbeschermers, en ik iets liet blijken van mijn sentiment jegens katten, keek de man mij met een doorborende blik aan en sprak: 'Katten kunnen wij niet dulden.'

Hans Westerlaken, een streekgenoot, is een gepassioneerd vogelaar. Net als zijn partner Caroline is hij ook dusdanig gesteld op katten dat ze het niet bij eentje kunnen laten. Toen een paar jaar geleden in de Hoeksche Waardse Polder Raepshille een roodpootvalk verbleef, stroomden de lokale vogelaars toe. Hans ook. In die wijde Raepshille dwaalde een minderjarige, kennelijk dakloze poes solo rond. Hans kon het niet over zijn hart verkrijgen het schepsel daar te laten. Hij nam het beestje mee en voegde het dier poeslief thuis toe aan het daar reeds rondlopende stel.

Bij de Westerlakens op bezoek stralen tuin en interieur de gedeelde vogel- en poezenpassie uit. In de tuin valt een met gaas omgeven vogelvoerplek op. Binnen domineren een met vogelliteratuur gevulde boekenkast, een verrekijker die voor het grijpen ligt en een Eftelingachtig bouwsel ter vermaak van de poezen het interieur. Bij de inrichting van de tuin heeft Hans gepoogd zich in te leven in de denkwereld van zowel vogels als katten. Hij bestudeerde

en interpreteerde de interacties tussen beide, waarbij de overtuiging veld won dat vogels beoordelen of ze van rondstruinende katten wel of geen gevaar hebben te duchten.

Tijdens zijn observaties maakte hij gebeurtenissen mee die de antikattenlobby tot een triomfantelijk 'zie je wel' zouden brengen. Zoals de ervaring die hij opdeed toen hij nog aan de Keizersdijk tussen Maasdam en Strijen woonde. Vanuit huis zag hij een van zijn katten door het Oudeland van Strijen huiswaarts struinen. Poeslief was even buiten zicht en kwam toen om de hoek met in zijn bek een ijsvogel. Deze had hij, en passant, bij het oversteken van de grenssloot bij de kladden weten te pakken. En dan het relaas over zijn rode kater. Deze schoot pijlsnel een boom in en wist een bovenin rustende Turkse tortel te vatten. Die kater presteerde het ook een goudhaan uit een tuinconifeer te graaien op het moment dat Hans het schepseltje verheugd aan het bekijken was. Die vergenoegde blikken deelde die kater dus met zijn eigenaar, zij het met een ander sentiment. Hans merkte die belangstelling wel maar ging ervan uit dat het de kater nooit zou lukken de goudhaan te grijpen. Dus wel. Hans keek beteuterd toe.

Ieder die te maken heeft met de kat-versus-vogelrelatie zal over de bedrevenheid van poeslief als vogelvanger een verhaal kunnen toevoegen. Zoals over poezen die erin slagen om in boerderijschuren naar hun broedsels vliegende boerenzwaluwen uit de lucht te grissen. Hans vertelde ook over een poes die, lopend over een smal muurtje zoals alleen katten dat kunnen, zijn balanceerkunststukje plotseling onderbrak om naar een voorbijliggende koolmees te springen. Met succes!

Hans stelde een tendens vast dat poezen met een 'wildernisverleden' meer erop gebrand zijn vogels en vooral muizen buit te maken dan soortgenoten die opgroeiden omringd door aangename zekerheden van natjes, droogjes en kussentjes. Dat ging zeker op voor Black, destijds in Vreewijk. Maar niet voor Kiet, de kat van dochter Anne. Die groeide op als straatkat in Dar es Salaam, Tanzania, waar hij zich een plaats wist te veroveren in het gezin van Anne, ondanks dat Kiet zeker niet excelleerde door een aanvallig uiterlijk en dito karakter. Bij Annes terugkeer kwam Kiet mee. Over de scène die zich afspeelde op Schiphol, toen een ontboden dierenarts in Kiets kattenpaspoort ontdekte dat een inenting niet was afgevinkt, is een hilarisch verhaal te schrijven, zij het niet over de kosten die waren gemoeid met het vervolg. Uiteindelijk kwam Kiet óók terecht in Zuiderwoude waar hij, omringd door